

UDK 326-052[347.67+272] (496.5)“17”

27-722.52Vladagni, N.

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1. svibnja 2018.

Prihvaćeno za objavljivanje: 27. prosinca 2018.

PROBLEMATIKA OSTAVŠTINA U KORIST OTKUPA KRŠĆANSKIH ROBOVA U 18. STOLJEĆU (OPORUKA BISKUPA NIKOLE VLADAGNIJA)*

Lovorka ČORALIĆ, Zagreb – Zdenko DUNDOVIĆ, Zadar

U radu se na temelju izvornoga gradiva iz Državnoga arhiva u Veneciji razmatra oporuka biskupa Nikole Vladagnija, Skadranina, koji je bio na čelu biskupije Lješ (tal. Alessio, danas Lezhë) u Albaniji od 1692. do 1705. godine, s osvrtom na problematiku otkupa kršćanskih robova, oporučnog darivanja novca u tu svrhu i pravnih poteškoća koje su pratile taj proces.

KLJUČNE RIJEČI: otkup robova, Albanija, Lješ, biskup Nikola Vladagni, crkvena povijest, povijest ranoga novog vijeka.

Uvod

Nakon Drugoga morejskog rata (1714. – 1718.) sklopljen je u Požarevcu 1718. godine mir između Mletačke Republike i Osmanskoga Carstva.¹ Jedna od odredaba toga sporazuma uključivala je oslobođenje ratnih zarobljenika i robova s obiju strana, šezdeseti dan nakon sklapanja mira.² Odredba se nije do kraja poštovala, što je rezultiralo činjenicom da je relativno velik broj kršćana ostao u ropstvu na osmanskoj strani ili u rukama gusara s područja Berberije i onih iz Ulcinja, koji su predstavljali nemali problem za slobodnu plovidbu mletačkoga brodovlja Sredozemljem.³ Tijekom cijeloga 18. stoljeća gusari su

---

* Rad je sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom 3675. Ovom prilikom osjećamo potrebu posebno zahvaliti dr. sc. Nelli Lonza na neizmjernom doprinosu, savjetima i strpljenju koje nam je iskazala tijekom izrade članka.

¹ O Požarevačkom miru tiskan je zbornik radova 2011. godine. Vidi: *The Peace of Passarowitz, 1718* Charles INGRAO – Jovan PEŠALJ – Nikola SAMARDŽIĆ (ur.), West Lafayette, 2011.

² *Codex Italiae Diplomaticus*, Tomus secundus, Francofurti & Lipsiae, 1726., str. 2068.

³ Lovorka ČORALIĆ – Maja KATUŠIĆ, »*Gente di mare della nazione bochese – bokeljske tartane i mletačka vojno-pomorska intervencija u Africi 1766. godine*«, *Povijesni prilozi*, god. 32, br. 45, Zagreb, 2013., str. 285–286.

upadali na kršćanski teritorij diljem Sredozemlja i odvodili znatan broj kršćana u ropstvo.⁴ Razvio se specifičan sustav otkupa kršćanskih robova (*Riscatto degli schiavi*), a posao oko otkupa mletačke su vlasti povjerile magistraturi *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*.⁵ Uz magistraturu kod otkupa su posredovali pojedinci i zajednice svjetovne i crkvene provenijencije.⁶ Magistratura *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii* ustanovila je blagajnu za otkup kršćanskih robova (*Cassa per riscatto degli schiavi*), u koju je prispevao novac za tu potrebu s područja cijele Mletačke Republike. Jedan od načina prikupljanja sredstava za otkup kršćanskih robova bile su oporučne ostavštine, u kojima se slobodnom voljom moglo ostaviti dio novca za otkup robova, o čemu su oporučitelje prilikom sastavljanja oporuke bili dužni podsjetiti javni bilježnici.⁷ U radu se razmatra i jedna takva oporučna ostavština lješkoga biskupa Nikole Vladagnija i poteškoće u vezi oporučno ostavljenoga novca za otkup kršćanskih robova, koje dodatno rasvjetljuju problematiku i pomažu boljem razumijevanju i percepciji toga procesa u mletačkome društvu 18. stoljeća.

1. Sadržaj oporuke biskupa Nikole Vladagnija

Obitelj Vladagni iz Skadra dala je nekoliko biskupa u Albaniji tijekom 17. i 18. stoljeća.⁸ Rafael-Dorian Chelaru svrstao ju je među elitne katoličke obitelji u kontekstu dualne podjele između lojalnosti osmanskoj državi i duhovno-materijalne povezanosti s katoličkim svijetom.⁹ Biskup Nikola Vladagni rođen je u mjestu Shirokë u Albaniji 1648. godine od oca Gjergja i majke Lucije, katolika župe sv. Marije Magdalene u Skadarskoj biskupiji. Bio je prvi pitomac Ilirskoga kolegija sv. Petra i Pavla u Fermu 1663. godine.¹⁰ U zapisima Pietra Stefana Gasparija, apostolskoga vizitatora za Albaniju (1671. – 1672.), od 6. prosinca 1671. godine navodi se ponešto o njegovu svećeništvu. Vizitator zapisuje da nije postigao puno za vrijeme školovanja, a nije propovijedao ni poučavao vjernike. Vodio je školu na području Mirdita (Mirditë). Za nezauzetost vizitator je okrivio njegova strica, lješkoga biskupa Gjergja Vladagnija (1656. – 1689.), koji ga je često slao u Skadar i drugdje zbog privatnih poslova. Naime, Kongregacija je pismom od 21. srpnja 1668. godine uputila Nikolu skadarskome biskupu Pjetëru Bogdaniju (1656. – 1677.), ali je on otišao

---

⁴ O upadima gusara i Osmanlija na kršćanski teritorij diljem Sredozemlja tijekom 18. stoljeća vidi u: Mirella MAFRICI, »Il Mezzogiorno d'Italia e il mare: problemi difensivi nel Settecento«, u: *Mediterraneo in armi (secc. XV–XVIII)*, sv. II, Rossella CANCELILA (ur.), Palermo, 2007., str. 637–663.

⁵ Strana historiografija posvetila je dosta prostora toj tematici. Ovdje se ukazuje na nezaobilaznu studiju s objavljenim izvorima i obiljem vrlo uporabljive literature: Andrea PELIZZA, *Riammessi a respirare l'aria tranquilla: Venezia e il riscatto degli schiavi in età moderna*, Venezia, 2013.

⁶ O posrednicima pri otkupu kršćanskih robova više u recentnom radu: A. PELIZZA, »Mediatori per Venezia recupero di *captivi* e prigionieri tra XVII e XVIII secolo«, *Thesaurismata*, sv. 45, Venezia, 2015., str. 371–389.

⁷ Usp. A. PELIZZA, »Il riscatto degli schiavi a Venezia«, *Storicamente*, sv. 40, Bologna, 2010. Ostvareno prema internetskom pristupu 6. travnja 2018. <http://dx.doi.org/10.1473/stor453>.

⁸ Rafael-Dorian CHELARU, »Catholic elites and Ottomans in the Western Balkans (seventeenth to eighteenth centuries)«, u: *Social and Political Elites in Eastern and Central Europe (15th–18th Centuries)* Cristian LUCA – Laurențiu RĂDVAN – Alexandru SIMON (ur.), London, 2015., str. 176.

⁹ Isto, str. 179.

¹⁰ Karmel ZANINOVIĆ, »Ilirski kolegij sv. Petra i Pavla u Fermu«, *Bogoslovska smotra*, god. 28, br. 4, Zagreb, 1941., str. 297.

živjeti u Lješ kod strica biskupa, čime je pokazao neposluš svome ordinariju. Situacija u Lješ u to vrijeme nije bila povoljna. Biskup Gjergj Vladagni suprotstavljao se Osmanlijama pa je skoro bio protjeran iz biskupije na štetu vjernika. Saznaje se da je katedrala sv. Nikole u Lješ bila pretvorena u džamiju. Nije bio u dobrim odnosima sa skadarskim biskupom zbog tvrdoglavosti. Razlog netrpeljivosti između biskupa Gjergja Vladagnija i skadarskoga biskupa počiva u činjenici da je zaređio nećaka Nikolu za subđakona, đakona i svećenika, a svećenika Antuna Vladagnija, koji se, prema osmanskome običaju, oženio svojom prilježnicom, oslobodio je suspenzije *a divinis*, koju mu je izrekao skadarski biskup.¹¹ Nikola je kao svećenik trinaest godina misionario po Albaniji. Šestorica albanskih trgovaca iz Sape (Sappë) predložila su ga 1682. godine u zamjenu za fra Donata Jelića, katoličkoga misionara rodom iz Spiča.¹² Nakon stričeve smrti imenovan je 1692. godine lješkim biskupom, u dobi od 44 godine.¹³

U fondu *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii* Državnoga arhiva u Veneciji pohranjen je prijepis oporuke biskupa Nikole Vladagnija.¹⁴ Oporuka je datirana na 1. lipnja 1726. godine. Svojom rukom zapisao ju je biskup Nikola u 77. godini života, opterećen *indisposizione di podagra*. Za mjesto pokopa odredio je nanovo podignutu crkvu sv. Nikole na području Mirdita.¹⁵ Staru crkvu zapalili su i sraznili sa zemljom Osmanlije, kako je razvidno iz relacije apostolskoga vizitatora Pietra Stefana Gasparija od 6. prosinca 1671. godine.¹⁶ Svakome svećeniku koji na dan njegova pogreba prikaže misu i oficij za njegovu dušu odredio je 20 aspri. Biskupima provincije Albanije i skopskome nadbiskupu ostavio je po 1500 aspri za 100 misa za svoju dušu, a novac im je trebao isplatiti opat Antun Vladagni, Nikolin nećak.¹⁷ Reformiranim franjevcima u Pedani (*Padri riformati*) ostavio je dva cekina za slavlje misa zadušnica, a jedan cekin istim franjevcima na jezeru Lurija. Reformirani franjevci držali su misiju u Pedani, a nakon ukinuća misije biskup Nikola Vladagni zalagao se za njenu ponovnu uspostavu, kako je razvidno iz njegove biskupske vizitacije iz 1694. godine.¹⁸ Misija je bila vezana uz crkvu sv. Barbare.¹⁹ Svakome svećeniku Lješke biskupije ostavio je po 160 aspri, kao i franjevcima opservantima u Lješ u i Rubiku. Nećacima Nikoli i Antunu ostavio je pohranjeni novac u rodnome mjestu Shirokë, kao pripomoć za »nepravedne teškoće koje trpe od nevjernika (Osmanlija, op. a.) zbog prekomjer-

¹¹ Usp. *Relazione del Vescovato Alessiense di me Prete Stefano Gaspari*, u: *Hylli i Dritës*, god. 7, br. 7–8, Shkoder, 1931., str. 434–447; *Albania Sacra: Geistliche Visitationsberichte aus Albanien*, 1. *Diözese Alessio*, Peter BARTL (ur.), Wiesbaden, 2007., str. 108–119.

¹² R.–D. CHELARU, »Catholic elites and Ottomans«, 176. O fra Donatu Jeliću, albanskome misionaru, vidi više u: Bazilije PANDŽIĆ, »De Donato Jelić, O. F. M. Missionario Apostolico (1600–1676)«, *Archivium franciscanum historicum*, god. 56, fasc. 4, Firenze, 1963., str. 369–389, kao i tekst Marija ŠIKIĆA u *Hrvatskom franjevačkom biografskom leksikonu*, Franjo Emanuel HOŠKO – Pejo ČOŠKOVIĆ – Vicko KAPITANOVIĆ (ur.), Zagreb, 2010., str. 265.

¹³ *Albania Sacra*, str. 145.

¹⁴ Archivio di Stato di Venezia (dalje: ASVe), *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3.

¹⁵ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 1r.

¹⁶ *Relazione del Vescovato Alessiense*, 437.

¹⁷ Antun Vladagni bio je opat opatije sv. Aleksandra u Orošu, koja je u prošlosti imala biskupski prerogativ nad područjem Mirdita. Usp. Gianvito CAMPOBASSO, »Testimonianze di culto iacopeo e cateriniano in Albania ed una poco nota direttrice di pellegrinaggio: la chiesa di Shën Barbullës (S. Barbara) a Pllanë«, *Ad Limina*, god. 3, br. 3, Santiago de Compostela, 2012., str. 70; *Albania Sacra*, str. 163, 405–406.

¹⁸ *Albania Sacra*, str. 127, 152–153, 263.

¹⁹ G. CAMPOBASSO, »Testimonianze di culto iacopeo«, str. 69.

nog plaćanja»²⁰. Naime, osmanskom dominacijom na području Albanije započeo je proces islamizacije, potpomognut uvođenjem visokih nameta kršćanima.²¹ Za pokoj duše ostavio je biskup Nikola 500 cekina koje je čuvao u Veneciji kod Michiela Melchiorija, a odredio je da se pohrane na »sigurnome mjestu kršćanskoga teritorija« za slavlje misa zadušnica. Ilirskome kolegiju sv. Petra i Pavla u Fermu, u kojemu je studirao, ostavio je 100 škuda *per comprare in Roma un luogo di Monti o del frutto*, s obvezom pitomcima kolegija za slavlje godišnjice (*anniversaria*) i oficija za pokojne. Dva para misnoga ruha, kalež, misal i patenu namijenio je članu svoje obitelji koji bi se zaredio za svećenika, s klauzulom da ih ne smije prodati ili založiti. Ako ne bi bilo kandidata za svećeništvo iz njegove obitelji, odredio je da se te stvari daruju najsiromašnijoj crkvi na području Lješke biskupije.²² Svoju odjeću ostavio je nećaku, opatu Antunu, zajedno s velikim zlatnim prstenom i srebrnim poslužavnikom koji se nalaze u kraju Mirdite. Uz to ostavio mu je liturgijsko ruho i knjige koje je čuvao na otoku Krku kod Šimuna Negrija. Opatu je ostavio i kotao za pečenje raki-je (*lambico*), a novac koji bi se u trenutku smrti zatekao kod njega imao je opat razdijeliti redovnicima za slavlje misa. Opatu Antunu ostavio je i sav prihod vjernika uaturi (pšenicu, sir, vino...), kao i sitnu stoku u Kačinaru.²³ Biskup Nikola Vladagni očito se zauzimao za misionarske napore redovnika jer je svakome hospiciju na području Skadarske biskupije darovao po jedan cekin. Za školovanje Gjergja, Mihovilova sina, na Ilirskome kolegiju u Loretu ostavio je 1000 aspri, a njegovoj siromašnoj obitelji namijenio je dodatnih 2000 aspri za uzdržavanje. Za siromašne i udovice darovao je 12000 aspri. Od položenog novca u Veneciji, odredio je 50 dukata za kapucinsku crkvu Presvetoga Otkupitelja na Giudecci, a 50 dukata crkvi sv. Bonaventure, reformiranih franjevaca u Veneciji, za privilegirani oltar. Sinovima nećaka Nikole – Ivanu i Šimunu – ostavio je 100 dukata s obvezom služenja barem deset misa godišnje za njegovu dušu, što obvezuje i njihovu djecu.²⁴

Sva oporučna ostavština, prema volji oporučitelja, trebala se namiriti od sredstava koje je biskupu Nikoli ostavio pokojni brat, od novca koji je pozajmio nećacima i od deponiranih novčanih sredstava u Veneciji, kod gospode Melchiorija i Gherardija. Sav preostali novac biskup Nikola ostavio je za otkup kršćanskih robova iz Ulcinja (*riscatto de Schiavi di Dolcigno*). Za izvršitelje svoje oporuke biskup Nikola Vladagni odredio je nećaka, opata Antuna i nećaka po krvnom srodstvu Nikolu,²⁵ uzdajući se u njihovu iskrenost i dobru savjest.²⁶

2. Problem s oporučnim novcem za otkup kršćanskih robova

Kako je razvidno iz svjedočanstva skadarskoga biskupa Antuna Vladagnija (1729. – 1740.) od 21. listopada 1733. godine, biskup Nikola Vladagni ostavio je za otkup kršćanskih robova iznos od 1913 cekina, od čega je 1400 cekina bilo deponirano u Veneciji, a

²⁰ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 1r–v.

²¹ Usp. Milorad PAVIĆ, *Jugoistočna Europa pod osmanskom vlašću*, Zadar, 2014., str. 266–268.

²² ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 1v–2r.

²³ *Isto*, fol. 2r.

²⁴ *Isto*, fol. 2v–3r.

²⁵ Nikola je bio sin Šimuna, rođenoga brata biskupa Nikole Vladagnija, dok je opat Antun bio biskupov izvanji nećak. ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 19.

²⁶ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 3r.

513 cekina bilo je u rukama biskupovih nećaka Nikole i Antuna. Godine 1740. taj je novac u cijelosti deponiran kod Michielea Melchiorija u Veneciji.²⁷

Prema svjedočanstvu biskupova nećaka Nikole Vladagnija, sina pok. Šimuna, od 8. listopada 1762. godine, stričev novac za otkup kršćanskih robova uložio je Nikola u bolnicu sv. Lazara u Veneciji (*Pio Ospedale de mendicanti di Venezia*). Mletački bilježnik Luca Fusi ovjerio je taj podatak 16. veljače 1766. godine.²⁸

Nedugo zatim Nikola Vladagni umro je u Zadru 8. kolovoza 1766. godine u sedamdesetoj godini života od posljedica moždanog udara, okrijepljen svetim sakramentima koje mu je podijelio zadarski kanonik i katedralni župnik Mihovil Cetina, a pokopan je u crkvi redovnica sv. Katarine.²⁹ O tome je magistraturu *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii* izvijestio i zadarski nadbiskup Mate Karaman (1745. – 1771.), radi izvršenja oporuke Nikole Vladagnija, biskupova nećaka.³⁰ Biskupov nećak Nikola sastavio je oporuku 19. rujna 1759. godine kod javnog bilježnika Luce Fusija u Veneciji.³¹ S obzirom na to da je mletački Senat u nekoliko navrata naložio javnim bilježnicima da pri sastavljanju oporuke trebaju upitati oporučitelje ostavljaju li novac za potrebe pobožnih mjesta koja su tradicionalno darivana, otkupa kršćanskih robova, zatočenika i slično, to je učinio i Luca Fusi.³² Nikola je u oporuci naveo da je želja njegova pokojnoga strica, lješkoga biskupa Nikole Vladagnija, bila ostaviti novac za otkup kršćanskih robova iz Ulcinja. Stoga je odredio da se sav njegov uloženi novac, a bila je riječ o iznosu od 9845 cekina i 20 mletačkih groša, uplati u fond za otkup kršćanskih robova.

Naime, Nikola je uložio stričev novac u *Pio Ospedale San Lazzaro de mendicanti* u Veneciji *di livello francabile*,³³ što se višestruko isplatilo.³⁴ Nikola je sklopio trogodišnji ugovor s bolnicom sv. Lazara, s kamatom od 3% godišnje.³⁵ Svakako, treba uzeti u obzir činjenicu da su Albanci u to vrijeme bili izvrsni trgovci i imali velik utjecaj na imenovanje albanskih biskupa.³⁶ U slučaju da Ulcinj ponovno pripadne kršćanima, Nikola je odredio da se novac uplati za otkup drugih robova katolika.³⁷ Zbog toga je Nikola stavio novac na raspolaganje mletačkome duždu, s obvezom njegova daljnjega ulaganja u sigurno mjesto na nakanu otkupa kršćanskih robova.³⁸

²⁷ *Isto*, fol. 3v.

²⁸ *Isto*, fol. 3v–4r.

²⁹ HR-Arhiv Zadarske nadbiskupije (AZDN) – Matične knjige umrlih, *Obituum X (1754–1771)*, fol. 97r.

³⁰ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 5r–v.

³¹ Tekst oporuke vidi u: ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 6v–8r.

³² ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 6r–v.

³³ Jedan od temeljnih pravnih instrumenata u Veneciji, na temelju kupoprodajnog ugovora, za privatno kreditiranje znatnijih iznosa bio je *livello francabile*. Bit toga ugovora leži u činjenici da je prodavatelj imao mogućnost otkupa prodane stvari povratom novčanih sredstava. Prodajna cijena bila je, zapravo, kapital. Godišnja daća (*livello annuo*) predstavljala je kamate. O pravnom institutu *livello francabile* vidi više kod: Marco CATTINI, »Forme di credito nelle campagne della Val Padana centrale e orientale nei secoli XV–XVIII«, u: *Il Mercato del Credito in Età Moderna. Reti e operatori finanziari nello spazio europeo*, Elena María GARCÍA GUERRA – Giuseppe DE LUCA (ur.), Milano, 2010., str. 137.

³⁴ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 7r–v.

³⁵ *Isto*, fol. 9v–10r.

³⁶ R.-D. CHELARU, »Catholic elites and Ottomans«, 172.

³⁷ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 7v–8r.

³⁸ *Isto*, fol. 8r.

Međutim, nakon njegove smrti pojavili su se trgovci vjerovnici s kojima je Nikola poslovao i ostao im dužan određenu svotu novaca. Pietro Antonio Malanoti, braća Francesco i Giuseppe Zini, Antonio Guisetti, Giuseppe Driuzzi, Marco Antonio Zinelli, Antonio Guadagnin i Pietro Scipioni pokrenuli su sudski postupak prisilne naplate dugovanja (*sequestre*).³⁹ Sveukupno su trgovci vjerovnici od pokojnoga Nikole Vladagnija potraživali 4531 dukat i 10 mletačkih lira dugovanja.⁴⁰ Dana 24. prosinca 1766. godine odaslani su zahtjevi za naplatu Giovanniju Mariji Goldinu, *agente e procuratore del Pio Ospital di medicanti*, koje je uputio mletački *Esaminador sopra Oggetti capitali* u Veneciji.⁴¹

Treba napomenuti da je *Cassa degli schiavi*, u koju je prispijevao prikupljeni novac s područja mletačkoga dominija za potrebe otkupa kršćanskih robova, bila u rukama mletačke magistrature *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, koja je njome upravljala. Početkom 18. stoljeća došlo je do određenih problema pri upravljanju tim novcem, kojega je uvijek manjkalo, pa je magistratura nerijetko isplaćivala novac za otkup u nepotpunom iznosu ili semestralno, što je oslobođene kršćanske robove *de facto* i dalje činilo robovima, sve dok se ne namiri cjelokupan iznos otkupnine.⁴² Takvo je stanje potrajalo tijekom 18. stoljeća, s obzirom na slabe prihode milostinje za otkup kršćanskih robova na području Mletačke Republike, ali i nekih nepravilnosti i mešetarenja s tim novcem. Zbog tih razloga mletački je Senat 1723. godine izuzeo brigu o otkupu kršćanskih robova iz ruku magistrature *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii* i predao je iskusnom crkvenom redu trinitaraca, nad kojima je nadležnost imala magistratura *sopra monasteri*.⁴³

Kako je razvidno iz izvješća magistrature *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, u *Cassa degli schiavi* godišnje se slijevalo oko 4.000 dukata s područja mletačke *Terraferme* i *Stato da Mar*. Nakon Požarevačkoga mira 1718. godine novac za otkup kršćanskih robova usmjeravao se prema zatočenim mletačkim podanicima ili strancima koji su bili u službi Mletačke Republike, najčešće u svojstvu vojnika. Kako je bila riječ o znatnom broju zatočenika, novac se brzo trošio, a obećana pomoć magistraturi iz državne riznice nije pristizala te je *Cassa degli schiavi* u drugoj polovici 18. stoljeća oskudijevala sredstvima.⁴⁴ U drugoj polovici 18. stoljeća mletački je Senat, s obzirom na manji broj zatočenih kršćanskih robova, preusmjeravao novac prikupljen od milostinja, oporučnih ostavština i drugih dragovoljnih prihoda u druge svrhe. Tomu se protivila magistratura *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii* i tražila od Senata da se novac za otkup kršćanskih robova troši isključivo za tu nakanu, za koju je, uostalom, i bio prikupljen.⁴⁵

U tom kontekstu treba sagledati i slučaj oporučno ostavljenoga novca biskupa Vladagnija. Ponajprije je potrebno sagledati mletačke zakone vezane za oporuke i njihovo izvršenje.

³⁹ *Isto*, fol. 12r–v.

⁴⁰ *Isto*, fol. 13r–17r.

⁴¹ *Isto*, fol. 18r.

⁴² A. PELIZZA, »Alla fine del conflitto. Riscattati e redentori veneziani nel primo Settecento«, u: *Gefangenloskauf im Mittelmeerraum: Ein interreligiöser Vergleich. Akten der Tagung vom 19. bis 21. September 2013. an der Universität Paderborn*, Heike GRIESER – Nicole PRIESCHING (ur.), Hildesheim – Zürich – New York, 2015., str. 222–223.

⁴³ A. PELIZZA, »Il riscatto degli schiavi a Venezia«, Ostvareno prema internetskom pristupu 6. travnja 2018. <http://dx.doi.org/10.1473/stor453>.

⁴⁴ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, br. 95.

⁴⁵ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, neoznačen folij – dopis magistrature Senatu.

Ovdje je potrebno napomenuti da je mletačko zakonodavstvo poznavalo četiri načina sastavljanja oporuka. Dva načina smatrana su svečanim:

1. Usmena oporuka – *a viva voce* – uz nazočnost bilježnika i dvaju svjedoka, pri čemu bi bilježnik zapisivao od riječi do riječi posljednju volju oporučitelja, a svjedoci su konačan dokument potpisali, uz obvezu bilježnika da sastavi dvije kopije oporuke, potpisane od strane svjedoka, pri čemu je jednu kopiju bio dužan predati u duždevu *Cancellaria inferiore*, a drugu zadržati među svojim spisima;

2. Pismena oporuka – *in scriptis* – vlastoručno ili tuđom rukom pisana oporuka koju je oporučitelj ovjerio kod bilježnika uz nazočnost dvojice ili trojice svjedoka, pri čemu je bilježnik bio dužan upitati oporučitelja je li oporuku sastavio svojom rukom ili ju je sastavio netko drugi. Ako je oporučitelj odgovorio da je oporuku sastavio sam, bilježnik ju je zapečatio i potpisao uz supotpise svjedoka. Ukoliko je oporučitelj odgovorio da je oporuku pisao netko drugi, tada bi ju, bez nazočnosti svjedoka, bio dužan pročitati pred oporučiteljem i tražiti njegovu potvrdu o vjerodostojnosti oporučnoga teksta. Nakon što je oporučitelj potvrdio autentičnost, bilježnik je pozvao svjedoke pred kojima bi oporučitelj predao oporuku bilježniku, zapečatio je i izvana ovjerio uz supotpise svjedoka. Mletački zakon o oporukama nije priznavao valjanost takve oporuke ako ju je bilježniku donijela supruga oporučitelja ili ako je bila usmeno iznesena pred bilježnikom. Jednako se oporuka smatrala ništavnom u slučaju da je oporučitelj pred bilježnikom potvrdio da je pisao oporuku sam, a ispostavilo se da to nije istina, odnosno da je oporuku pisao netko drugi.⁴⁶

Treći i četvrti način sastavljanja oporuka, mogao se, prema mletačkim zakonima, izvršiti bez svečanosti, i to u dva slučaja:

1. U slučaju životne opasnosti uzrokovane nekom nesrećom – oporučitelj je tada usmeno mogao izreći posljednju volju pred dvojicom svjedoka, koji su bili dužni iznijeti oporuku pred Vijećem četrdesetorice (*Consiglio di XL civil nuovo*), a ono bi ju potvrdilo;

2. Oporuka koja se pronašla kod pokojnika nakon njegove smrti, pisana njegovom rukom, s naznačenim datumom (dan, mjesec, godina), koju je potvrdilo Vijeće četrdesetorice (*Consiglio di XL civil vecchio*), nakon čega je imala pravnu snagu oporuke, a nazivala se *Cedula*. Pri izvršenju oporuke, prije svega se morala poštovati volja oporučitelja. Ukoliko oporučitelj nije izrijekom naveo jednoga ili više izvršitelja oporuke, njih su izvršavali baštinici.⁴⁷

Nakon što je 1588. godine Senat zadužio magistraturu *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii* za posao oko otkupa kršćanskih robova⁴⁸ objavljena je odredba bilježnicima na području Mletačke Republike da pri sastavljanju oporuka trebaju upitati oporučitelje žele li ostaviti novac ili nekretnine za otkup kršćanskih robova. Magistratura je bilježnicima o tome slala memorije u više navrata.⁴⁹ Početkom 17. stoljeća određeno je da se u roku tri dana od objavljivanja oporuke magistraturi mora dostaviti kopija oporuke u kojoj se ostavlja novac ili nekretnine za otkup kršćanskih robova. Kako bi se osigurala da će bilježnici

⁴⁶ Marco FERRO, *Dizionario del diritto comune e Veneto*, sv. 2, Venezia, 1847., str. 787.

⁴⁷ *Isto*, str. 788.

⁴⁸ Maria Pia PEDANI, »Venezia e l'Oriente: note su recenti letture«, *Mediterranea – ricerche storiche*, god. 11, br. 31, Palermo, 2014., str. 400.

⁴⁹ Usp. ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fol. 6r.

savjesno i redovno ispunjavati tu obvezu, magistratura je odredila i stroge kazne. Bilježnici koji nisu na vrijeme dostavili kopije oporučnih pisama bili su dužni magistraturi sami uplatiti iznose koji su u istim oporukama ostavljeni za otkup kršćanskih robova. Ako je netko prijavio magistraturi bilježnika koji nije ispunio odredbu o kopiji oporučnog pisma, uz redovitu kaznu naknade oporučne ostavštine, bilježnik je trebao svome prijavitelju isplatiti pet dukata.⁵⁰ Na taj je način magistratura nastojala spriječiti moguće malverzacije s oporučnim novcem za otkup kršćanskih robova.

Slijedom mletačke zakonske regulative o oporukama postavlja se pitanje jesu li izvršitelji oporuke biskupa Nikole Vladagnija bili dužni nakon njegove smrti odmah proslijediti novac u *Cassa degli schiavi*? Držeći se strogo mletačke legislative, jednoznačan odgovor glasi – ne. Naime, biskup Nikola Vladagni u svojoj je oporuci izrijekom naveo da se novac treba upotrijebiti za »otkup kršćanskih robova iz Ulcinja«⁵¹.

Uobičajena forma u oporukama glasila je upćeno *per riscatto degli schiavi*, dok je biskup Vladagni precizirao *schiavi di Dolcigno*, a volja oporučitelja morala se bezuvjetno poštivati.⁵² U oporuci biskupova nećaka Nikole Vladagnija pok. Šimuna izrijekom se navodi da do trenutka sastavljanje oporuke »nije bilo nijednoga slučaja otkupa kršćanskih robova iz Ulcinja« (vidi tablicu u prilogu 3), na koju nakanu se imao utrošiti oporučni novac.⁵³ Naime, u to se vrijeme bilježi iznimno visok udio iseljenika s područja Ulcinja, koji su bili pod osmanskom upravom, duboko u područje mletačkoga dominija gdje je opasnost od zatočeništva ili odvođenja u ropstvo od strane gusara ili osmanskih podanika bila izrazito mala.⁵⁴ Slijedom tih činjenica može se zaključiti da je Nikola Vladagni, u svojstvu izvršitelja oporuke, odgovorno uložio stričev novac *di livello francabile* u *Pio Ospedale San Lazzaro de mendicanti* u Veneciji, s obzirom da je narav toga ugovora nedvosmisleno štitala uloženi kapital. Budući da i dalje nije bilo otkupa kršćanskih robova iz Ulcinja, a Nikola je osjećao da mu se bliži kraj, pri sastavljanju svoje oporuke jasno je naveo da cjelovit iznos koji je uložio u *Pio Ospedale San Lazzaro de mendicanti*, pod ugovorom (*a livello francabile*), a riječ je o 9.845 dukata i 20 venetskih groša, ide na nakanu otkupa kršćanskih robova iz Ulcinja (kada se za to ukaže potreba), a »ako bi Ulcinj prešao u ruke katolika, u tom slučaju neka se novac uporabi za otkup drugih robova katolika«⁵⁵. Oporukom je određeno da se u trenutku kada *Pio Ospedale San Lazzaro de Mendicanti* oslobodi uloženi kapital on zajedno s pripadajućim kamatama prenese pod duždevu upravu (*in seno del Principe*) kako bi se ponovno sigurno uložio, uvijek s istom nakanom – za otkup kršćanskih robova.⁵⁶ Stoga je odvjetnik magistrature *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii* na osnovi terminacije od 20. siječnja 1766. godine pokrenuo proces protiv vjerovnika koji su potraživali novac na račun dugovanja pokojnoga Nikole Vladagnija. Sudski spor

⁵⁰ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, dokument od 14. kolovoza 1669. godine.

⁵¹ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 3r.

⁵² M. FERRO, *Dizionario del diritto*, str. 788.

⁵³ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 7r.

⁵⁴ O tome vidi više u: L. ČORALIĆ, »Iz prošlosti istočnoga Jadrana – tragom iseljenika iz grada Ulcinja u Mlecima«, *Povijesni prilozi*, god. 27, br. 27, Zagreb, 2004., str. 37–55; L. ČORALIĆ, »Od Ulcinja do Drača – albanski useljenici u Mlecima (14. – 18. stoljeće)«, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, sv. 29, Zagreb, 2011., str. 39–82.

⁵⁵ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 7v–8r.

⁵⁶ *Isto*, 8r.

je okončan 24. prosinca 1766. godine u korist magistrature.⁵⁷ Paola Lanaro navodi da se tijekom 18. stoljeća bilježe česti slučajevi javnoga dugovanja, koji su rijetko pozitivno riješeni u korist vjerovnika.⁵⁸ Po završetku sudskoga spora *Pio Ospedale San Lazzaro de Mendicanti* oslobodila je uloženi kapital Nikole Vladagnija, koji je deponiran u *Cassa dei schiavi* magistrature *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, a koja je bila dijelom *Cassa del Conservator del deposito*.⁵⁹

No, s poteškoćama oko novca tu nije bio kraj. Naime, 1769. godine pokušao je osporiti oporuke biskupa Nikole Vladagnija i njegova nećaka Nikole don Šimun Vladagni, sin potonjega. On je uložio prigovor magistraturi *Avogaria di comun*,⁶⁰ koja je 26. travnja 1769. zatražila od odvjetnika magistrature *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii* Carla Bressanina da u roku od tri dana dostavi sve dokumente, izjave i memorije koje se tiču kapitala koji je za potrebe otkupa kršćanskih robova ostavio biskup Nikola Vladagni.⁶¹ Don Šimun Vladagni osporavao je da su oporučitelji ostavili novac za otkup kršćanskih robova, pogotovo onih iz Ulcinja, tražeći da se njemu, prema zakonskim odredbama pravnom slijedniku, dodijeli kapital.⁶² Razvidno je, naime, da u tekstu oporuke njegova oca, Nikole Vladagnija nisu spomenuti zakonski baštinici, odnosno njegova djeca.⁶³ Prema mletačkome zakonu o oporukama i naravnom pravu djeca su smatrana baštinicima dobara, osim ako ih otac ne razbaštini. Mletačka legislativa o baštinicima odbacila je načelo prvorodstva te je tradicionalno priznavala baštinicima sve zakonite muške potomke, dok se na ženske zakonite potomke primjenjivalo tzv. dotalno pravo (*diritto di dote*).⁶⁴ Nikola je imao troje djece: Ivana Krstitelja, don Šimuna i kćer Mariju.⁶⁵ Budući da ih u tekstu oporuke nije spomenuo, a ni izrijekom razbaštini, njegova bi oporuka *ipse facto* bila ništavna⁶⁶ da Nikola nije imenovao izvršiteljem oporuke bilježnika Luku Fusija.⁶⁷ Don Šimunu Vladagniju nije preostalo drugo nego pokušati uložiti prigovor (*querela*),⁶⁸ što je on i učinio. K tomu, don Šimun nije mogao biti izvršitelj oporuke jer je mletačka legislativa izričito branila takvu ulogu klericima i crkvenim tijelima na prostoru Mletačke Republike ako se ona ticala svjetovnih stvari, osoba i tijela.⁶⁹ Zbog toga je prigovor don Šimuna Vladagnija bio pravno neutemeljen i kao takav odbačen. Budući da je don Šimun Vladagni prijetio vjerovniku Pietru Antoniju Malanotiju,⁷⁰ on

⁵⁷ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 22v.

⁵⁸ Usp. Paola LANARO, »Fedecommissi, doti, famiglia: la trasmissione della ricchezza nella Repubblica di Venezia (XV–XVIII secolo). Un approccio economico«, u: *Mélanges de l'École française de Rome – Italie et Méditerranée modernes et contemporaines* [online], 124–2 | 2012, online since 11 July 2013, pristup ostvaren 4. veljače 2018. URL : <http://journals.openedition.org/mefrim/801>; DOI : 10.4000/mefrim.801, 9.

⁵⁹ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 22v.

⁶⁰ O magistraturi vidi više u: Cristina SETTI, »La terza parte a Venezia: l'Avogaria di Comun tra politica e prassi quotidiana (secoli XVI–XVIII)«, *Acta Histriae*, god. 22, br. 1, Koper, 2014., str. 127–144.

⁶¹ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 21v.

⁶² *Isto*, fol. 23r.

⁶³ *Isto*, fol. 19r.

⁶⁴ P. LANARO, »Fedecommissi, doti, famiglia«, str. 18.

⁶⁵ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 20.

⁶⁶ Usp. M. FERRO, *Dizionario del diritto*, str. 790–791.

⁶⁷ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 6v.

⁶⁸ M. FERRO, *Dizionario del diritto*, str. 788.

⁶⁹ Daniele MANIN, *Della Veneta Giurisprudenza civile mercantile e criminale*, Venezia, 1848., str. 30.

⁷⁰ ASVe, *Inquisitori di Stato*, b. 1087, br. 453.

ga je dao na sud, zbog čega je don Šimun bio protjeran s područja Mletačke Republike, a konačno i suspendiran *a divinis*.⁷¹

3. Slučaj Dominike Vladagni, rođene Bianchi

Drugi slučaj u kojemu su se potraživala novčana sredstva iz oporučno ostavljenoga kapitala za otkup kršćanskih robova je onaj Dominike Vladagni, rođene Bianchi, supruge drugoga Nikolina sina, Ivana Krstitelja. O utjecaju obitelji Vladagni zorno svjedoči činjenica da je Ivan Krstitelj Vladagni bio španjolski generalni konzul u osmanskim pokrajinama Makedoniji, Albaniji i njima pripadajućim područjima, a ujedno je bio zadužen u ime španjolske vlade koordinirati preliminarnim radnjama u vezi uspostave španjolske poštanske službe u Carigradu.⁷² Paolo Preto spominje ga u službi mletačkoga doušnika, zajedno s još nekim članovima obitelji Vladagni.⁷³ Navodi se da je pripadao jednoj od najuglednijih skadarskih obitelji, uz to je bio u službi dragomana Mahmut-paše skadarskog, a bio je *cattolico e difensore della religione*.⁷⁴ Ivan Krstitelj Vladagni očito nije dobro obavio zadaću koju mu je povjerila španjolska vlada jer je nerazboritim troškovima ugrozio uspostavu poštanske službe između Carigrada i Madrida, a usto je upao i u velike dugove. Tada se uputio u Madrid kako bi zatražio zaštitu španjolskoga vladara, ali je iznenada umro u Šibeniku 25. kolovoza 1785. godine.⁷⁵

Ivan Krstitelj Vladagni i Dominika Bianchi vjenčali su se 14. rujna 1751. godine u Skadru. Mletačko pravo nalagalo je ocu obitelji ili muškim potomcima, u slučaju da je otac umro, prigodom udaje ili ulaska u samostan kćeri ili sestri isplatiti miraz.⁷⁶ Stoga je Dominikin brat Marko Bianchi pokojnoga Andrije isplatio sestri miraz u iznosu od 5.000 dukata u pokretninama, rublju, zlatu i srebru te novcu, čime je zakonski izvršeno njeno dotalno pravo, a Dominika, prema važećem zakonu, time nije više mogla sudjelovati u raspodjeli ostatka obiteljske baštine.⁷⁷ Visina iznosa miraza koji je dodijeljen kćeri ili sestri govori i o društvenom statusu mladenke.⁷⁸ Dominika rođ. Bianchi pripadala je katoličkoj obitelji iz Skadra, a navodi se da je 1767. godine napustila supruga.⁷⁹

Za bolje razumijevanje problematike potrebno je pojasniti mletačko dotalno pravo. Mirazi (*dote*) su u mletačkoj legislativi smatrani ozbiljnom stavkom te su državne vlasti osobitim marom pazile na zaštitu miraza, što je bilo zakonski regulirano.⁸⁰ Dotalna dobra, koja je

---

⁷¹ ASVe, *Quarantia civil vecchia*, b. 145, fol. 273r–275v.

⁷² Massimiliano PEZZI, »El nuevo plan postale tra Costantinopoli e Madrid alla fine del Settecento«, *Archivio per la Storia postale*, god. 12, br. 2, Prato, 2010., str. 9.

⁷³ Paolo PRETO, *I servizi segreti di Venezia. Spionaggio e controspionaggio ai tempi della Serenissima*, Milano, 2010., str. 495–496, 513.

⁷⁴ M. PEZZI, »El nuevo plan«, 9–10.

⁷⁵ *Isto*, str. 24–25.

⁷⁶ Usp. P. LANARO, »Fedecommissi, doti, famiglia«, str. 18.

⁷⁷ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 50r.

⁷⁸ Usp. Massimo GATTO, *Studio sui testamenti notarili del 1600 spunti di riflessione per ricostruire l'economia familiare e la distribuzione della ricchezza nella società veneziana del seicento* (magistarski rad), Università Ca' Foscari, Venezia, 2016., str. 42–43.

⁷⁹ M. PEZZI, »El nuevo plan«, str. 10., bilj. 12.

⁸⁰ D. MANIN, *Della Veneta Giurisprudenza*, str. 20.

žena donijela u brak, bila su osigurana dobrima zaručnika, bilo pokretnima ili nekretninama. U slučaju suprugove smrti, supruga je mogla zatražiti povrat svoga miraza u iznosu koji je redovito dogovoren ženidbenim ugovorom.⁸¹ Ženidbeni ugovor štiti je miraz supruge, no i u slučaju da takav ugovor nije bio sklopljen mletačka je legislativa omogućavala supruzi da pravno potražuje njegov povrat putem pisanoga svjedočanstva njezina supruga ili oporučnih odredaba. Nakon procjene miraza koji je donijela u brak, suprug je postajao vlasnikom tih dobara, ali i dužnikom u visini njihove vrijednosti.⁸² Uz njega, dužnik miraza postao bi i njegov otac, odnosno suprugin svekar, osim u slučaju da se njegov sin materijalno dostatno osamostalio.⁸³ Ako ženik, u trenutku smrti, nije raspolagao s dovoljno dobara za pokriće povrata miraza, on bi se namirio iz dobara ženikove obitelji, što se u mletačkom pravu nazivalo dotalnim privilegijem.⁸⁴ Uslijed dramatičnoga porasta dugovanja uglednih obitelji tijekom 18. stoljeća, što je razvidno i iz slučaja obitelji Vladagni, nerijetko je nedostajalo sredstava za povrat miraza, što je za sobom povlačilo dugotrajne pravne procese, ali i mnoge pravne zakučice kojima su obitelji nastojale zaštititi svoja dobra.⁸⁵

U trenutku suprugove smrti supruga bi automatizmom postala vjerovnica za vrijednost svoga miraza i tada je pravno mogla potraživati naknadu dogovorenu ženidbenim aktom. Nakon suprugove smrti njegovi su baštinici bili dužni isplatiti supruzi povrat miraza u roku od jedne godine, jednoga mjeseca i jednoga dana od trenutka potraživanja.⁸⁶ Uz to, supruga je mogla zatražiti osiguranje miraza u slučaju zlostavljanja, suprugova siromaštva, prekomjernoga dugovanja ili zatvorske kazne,⁸⁷ što je, s obzirom na činjenicu da je Ivan Krstitelj upao u financijske probleme,⁸⁸ Dominika i učinila 8. travnja 1767. godine,⁸⁹ jer je dotalno pravo priznavalo pravo na povrat miraza ženi i ako je brak završio razvodom, što je ovdje bio slučaj.⁹⁰

No, tijekom 18. stoljeća pitanje povrata miraza pratili su mnogi pravni problemi. Unatoč činjenici da je mletačko zakonodavstvo *de iure* štiti udovice i njihovo dotalno pravo, *de facto* ono je bilo nejasno i u praksi inertno, štiteći pritom dobra bogatijih obitelji nauštrb onih siromašnih.⁹¹

Za pitanja osiguranja povrata miraza bila je zadužena mletačka magistratura *Sopraconsoli dei mercanti*, kojoj je Dominika Vladagni preko odvjetnika poslala takav zahtjev 8. travnja 1767. godine.⁹² Magistratura je u dva navrata potvrdila osiguranje miraza, točnije 24. siječnja 1770. i 9. listopada 1771. godine.⁹³ Vijeće četrdesetorice (*Consiglio di XL*

⁸¹ P. LANARO, »Fedecommesi, doti, famiglia«, str. 24.

⁸² D. MANIN, *Della Veneta Giurisprudenza*, str. 21.

⁸³ *Isto*, str. 22.

⁸⁴ P. LANARO, »Fedecommesi, doti, famiglia«, str. 26.

⁸⁵ *Isto*, str. 28, 32.

⁸⁶ D. MANIN, *Della Veneta Giurisprudenza*, str. 23.

⁸⁷ *Isto*, str. 22.

⁸⁸ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 34r; M. PEZZI, »El nuevo plan«, 24–25.

⁸⁹ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 51r.

⁹⁰ D. MANIN, *Della Veneta Giurisprudenza*, str. 23.

⁹¹ P. LANARO, »La restituzione della dote: il gioco ambiguo della stima tra beni mobili e beni immobili (Venezia tra Cinque e Settecento)«, *Quaderni storici*, god. 45, br. 135/3, Bologna, 2010., str. 768.

⁹² ASVe, *Sopraconsoli dei mercanti*, b. 5, br. 11, fol. 132r–134r.

⁹³ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 31r.

Civil vecchio) presudilo je 10. prosinca 1770. godine u korist Dominike Bianchi.⁹⁴ Ona se pritom naplatila od suprugove imovine prema zakonski ustaljenom redu. Najprije bi se u obzir uzimale pokretne, zatim nekretnine na području mletačkoga dominija i konačno nekretnine u Veneciji. U slučaju da njihova vrijednost, koju su određivali službeni procjenitelji, nije bila razmjerna potraživanom iznosu miraza, razlika se konačno trebala nadomjestiti iz neotuđivoga nasljednog dobra (*fedecommesso*).⁹⁵ Razvidno je da su u Dominikin slučaju uzeta u obzir nepokretna dobra kuće i trgovine u Veneciji u vlasništvu njezina supruga, a procijenjena su na 4.800 dukata⁹⁶ te nepokretna dobra u kući njezina svekra u Zadru, u vrijednosti od 150 dukata. Budući da njezin suprug nije imao sredstva za povrat miraza, a dobra koja su joj pripala bila nerazmjerna iznosu miraza od 5.000 dukata, ostatak se trebao namiriti iz ostavštine njezina svekra pokojnoga Nikole Vladagnija.⁹⁷ Dominika je potraživala ostatak iznosa od 1.201 dukata i 8 groša od kapitala koji je njezin svekar Nikola Vladagni oporučno ostavio na nakanu otkupa kršćanskih robova. U pravnome smislu ta su sredstva smatrana uvjetovanim dobrima (*beni condizionati*), na koje je pravo polagala država, s obzirom da su oporučno bila namijenjena otkupu kršćanskih robova.⁹⁸ Tako se njezin zahtjev našao unutar zamršene mreže pravnih procesa u kojoj su sudjelovale državne magistrature, vjerovnici i baštinici. Valja napomenuti da su, prema zakonu, oni imali pravo štiti svoje interese nad opterećenim kapitalom, što je onda dodatno otežavalo njezin slučaj i pridonijelo odugovlačenju isplate miraza.⁹⁹ K tomu, kako navodi P. Lanaro, u tom se slučaju pribjegavalo dvosmislenom tumačenju zakona, procjeni vrijednosti dobara i načina njihove isplate, u svrhu očuvanja obiteljske baštine, odnosno u našem slučaju, državne imovine namijenjene magistraturi *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii* za otkup kršćanskih robova.¹⁰⁰

Dominikin zastupnik Antonio Ruca iznio je pred mletačkom magistraturom pravne osnove na temelju kojih se – sukladno mletačkom dotalnom pravu – potražuje povrat ostatka sredstava.¹⁰¹ Konačno je 27. siječnja 1772. godine određeno da se povrat miraza Dominiki Bianchi isplaćuje na rate, od kamata na račun glavnice.¹⁰² Takva odluka slijedila je uobičajenu praksu unutar problematike kapitala u optjecaju iz kojega se trebalo isplatiti povrat miraza tijekom 18. stoljeća. Naime, nerijetko su zahtjeve za povratom miraza pratili sukobi, dugi sudski procesi i nesporazumi između obitelji ženika i mladenke. Redovito su se takvi sukobi događali u slučajevima kada je ženikova obitelj pripadala plemićkom staležu, a mladenkina nižem sloju društva.¹⁰³ Gotov se najčešće novac nastojao sačuvati od prisilne naplate unutar zakupničkih ugovora (*livello*) i financijskih renti, vinkuliran u obliku neotuđivoga nasljednog dobra (*fedecommesso*), što je za posljedicu imalo osiro-

⁹⁴ *Isto*, fol. 34r.

⁹⁵ D. MANIN, *Della Veneta Giurisprudenza*, str. 24–25. Usp. i: P. LANARO, »La restituzione della dote«, str. 763–764.

⁹⁶ ASVe, *Sopraconsoli dei mercanti*, b. 5, br. 11, fol. 133r.

⁹⁷ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 34r.

⁹⁸ Usp. P. LANARO, »La restituzione della dote«, 767–768.

⁹⁹ D. MANIN, *Della Veneta Giurisprudenza*, str. 24–25.

¹⁰⁰ P. LANARO, »La restituzione della dote«, 769–770.

¹⁰¹ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 34r–v.

¹⁰² *Isto*, fol. 35r.

¹⁰³ P. LANARO, »La restituzione della dote«, str. 760–761.

mašivanje i velika zaduženja patricijskih obitelji.¹⁰⁴ P. Lanaro okarakterizirala je takve novčane malverzacije »perverznom igrom neotudivim nasljednim dobrom«. Zbog toga je isplata povrata miraza na rate postala uobičajenom praksom u toj igri.¹⁰⁵

Dominika, međutim, nije prihvatila takvu pogodbu nego je nastavila pravnu borbu. Nakon niza žalbi i sudskih rasprava tijekom 1772. i 1773. godine, konačno je 31. kolovoza 1773. godine objavljena terminacija kojom se nalaže magistraturi *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii* isplatiti ostatak povrata miraza Dominiki Bianchi u iznosu od 1201 dukata i 8 groša, na teret oporučno ostavljene glavnice njezina svekra za otkup kršćanskih robova, od čega je izuzeto 100 dukata za troškove doplatka osiguranja povrata miraza.¹⁰⁶ No, tome se i dalje protivio don Šimun Vladagni, kako je razvidno iz dopisa mletačkoga vicekonzula u Skadru Andree Duoda, koji je 30. studenoga 1776. godine izvijestio magistraturu *Inquisitori di Stato* da je Dominikin brat Marko pred svjedocima izjavio da »oni pripadaju siromašnoj, nepismenoj obitelji te da nikad nije sestri Domeniki isplatio miraz od 5.000 dukata«¹⁰⁷. Nije nam poznato je li svjedočanstvo koje je dao Dominikin brat Marko istinito ili je uvjetovano utjecajem don Šimuna Vladagnija. U svakom slučaju, Dominika je još 1771. godine počela trošiti novac od miraza te je u Zadru kupila kuću za 40 cekina, koju je odmah dala u najam.¹⁰⁸ Unatoč brojnim peripetijama oko oporučne ostavštine biskupa Nikole Vladagnija iz svega je razvidno da su pravne zakučice, osporavanja, obiteljske i poslovne razmirice išle na štetu otkupa kršćanskih robova, čemu je novac bio prvotno namijenjen.

4. Neke pojedinosti o troškovima otkupa kršćanskih robova na temelju dokumenata magistrature *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*

Magistratura *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii* utrošila je u razdoblju od 1715. do travnja 1733. godine ukupno 38.758 dukata i 20 groša za otkup talijanskih kršćanskih robova i ostale troškove u korelaciji s otkupnim procesima.¹⁰⁹ U razdoblju od 1748. do 1759. godine utrošeno je sveukupno 55.800 dukata za otkup kršćanskih robova (vidi tablicu u prilogu 2).¹¹⁰ Godine 1759. magistratura je otkupila cjelokupnu posadu broda *Madonna del Carmello e San Francesco di Paola*. Za prvu skupinu robova u koju se ubrajaju kapetani, mornari i civilna posada (putnici) na čelu s kapetanom Markom Brailijem (vidi Tablicu 1) plaćeno je 47.000 mletačkih dukata,¹¹¹ a za drugu skupinu u koju se ubrajaju mletački vojnici, na čelu s kapetanom Krstom Mainom (vidi Tablicu 2), plaćeno je 25.500 mletačkih lira.¹¹² Razvidno je da je u prvom slučaju otkupnina za kapetane, kapelana i

¹⁰⁴ P. LANARO, »Fedecommesi, doti, famiglia«, str. 6.

¹⁰⁵ P. LANARO, »La restituzione della dote«, str. 762.

¹⁰⁶ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, fil. 3, fol. 44r.

¹⁰⁷ ASVe, *Inquisitori di Stato*, b. 515, Scuttari 1776.

¹⁰⁸ *Gradiivo za povijest istočnoga Jadrana u ranom novom vijeku*, sv. II: *Spisi zadarskoga bilježnika Antonija Calogere (1772. – 1772.)*, prepisali i uredili Juraj BALIĆ – L. ČORALIĆ – Filip NOVOSSEL, Monumenta Spectantia historiam Slavorum Meridionalium, sv. LVIII, Zagreb, 2018., str. 275.

¹⁰⁹ ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101, br. 75.

¹¹⁰ *Isto*, br. 16.

¹¹¹ *Isto*, br. 1.

¹¹² *Isto*, br. 2.

časnika iznosila 4.000 dukata *per capita*, a za pojedinoga mornara ili putnika oko 1.150 dukata. U slučaju Krste Maine otkupnina je iznosila 3.500 dukata, a za 27 vojnika oko 815 dukata *per capita*. Podatci su u korelaciji s istraživanjem A. Pelizze, koji je naglasio da je tijekom 18. stoljeća vidno rastao iznos otkupnine, a cijena otkupa za mletačkoga podanika bila znatno viša za razliku od podanika drugih kršćanskih vladara.¹¹³ Za usporedbu, iznos koji je oporučno ostavio Nikola Vladagni za otkup kršćanskih robova iz Ulcinja iznosio je 13.5% ukupno isplaćenoga novca za otkup posade broda *Madonna del Carmello e San Francesco di Paola*. Budući da je uloženi kapital u *Pio Ospedale S. Lazzaro de mendicanti* bio opterećen potraživanjima vjerovnika, baštinika i udovice Dominike Vladagni te nije, barem do 1773. godine, poslužio oporučnoj svrsi za otkup kršćanskih robova (na njihovu štetu), može se zaključiti s kakvim se financijskim poteškoćama oko otkupa susretalo mletačko društvo 18. stoljeća.

Tablica 1. *Popis zatočenih kapetana, mornara i civilne posade s broda Madonna del Carmello e San Francesco di Paola.* Izvor: ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101.

Ime i prezime	Podrijetlo	Služba	Dob	Opaske
Marco Braili		kapetan		
Don Francesco Erizzo		kapelan		
Paulo Braili				
Francesco Bortolazzi	Treviso	mornar	36	
Giovanni Maranglia	Brescia	mornar	25	
Francesco del Degan	Venezia	mornar	41	
Francesco Simonetti	Venezia	mornar	38	
Tomasso Lorenzini	Venezia	mornar	28	
Lorenzo Strugna	Venezia	mornar	28	
Mattio Batoggia	Venezia	mornar	50	
Giuseppe Cesara	Venezia	mornar	33	
Rocco Caoli	Venezia	mornar	28	
Giovanni B. Garbatto	Venezia	mornar	29	umro 29. V. 1759.
Antun Valentini	Hvar	mornar	31	
Antonio Anconese	Malamocco	mornar	45	
Lorenzo Garganego	Malamocco	mornar	36	
Marco Garganego	Malamocco	mornar	24	
Girolamo Borin	Malamocco	mornar	27	

¹¹³ A. PELIZZA, »Schiavi e riscatti: alcuni cenni al caso veneziano nel contesto europeo d'età moderna«, u: *Luoghi d'Europa. Spazio, Genere, Memoria*, Maria Pia CASALENA (ur.), Bologna, 2011., str. 26–27.

Ime i prezime	Podrijetlo	Služba	Dob	Opaske
Matija Mazarović	Perast	mornar	28	
Grgur <i>Salonichio</i>	Perast	mornar	29	
Lorenzo d' Morio	Francese	mornar	33	
Jakov Montiċ	Cres	mornar	28	
Francesco Anconese	Malamocco	mornar	15	
Cristoforo Moscarda	Rovinj	mornar	17	
Angelo Massi	Venezia	mornar	20	
Francesco Inpette	Venezia	mornar	63	
Filip Petrina	Lošinj	putnik	34	
Matija Kolović	Perast	putnik	25	
Grgur Perušina	Perast	putnik	20	
Marko Karamanić	Lošinj	putnik	43	
Gašpar Bariković	Lošinj	putnik	43	
Andrea Creack	Suddeto cattolico apostolico romano	pilota della nave		
Klara Calaan Montiċ	Supruga Jakova Montiċa		22	Protestantkinja preobraćena na katoliĉanstvo

Tablica 2. *Popis zatoĉenih vojnika s broda Madonna del Carmello e San Francesco di Paola.* Izvor: ASVe, *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*, b. 101.

Ime prezime	Služba
Krsto Maina	kapetan
Šime Košutić	narednik
<i>Ziminan</i> Galupi	vojnĉik
Nikola Maina	vojnĉik
Krsto Šimić	vojnĉik
Todor Petrov	vojnĉik
Todor Brakvić	vojnĉik
Niko Domjanović	vojnĉik
Gavrilo Zanićević	vojnĉik
Đuro Zakasović	vojnĉik
Đuro Matojević	vojnĉik
Šime Vinjin	vojnĉik
Vasil Kolodurdević	vojnĉik

Ime prezime	Služba
Ivano Turiosović	vojniki
Ivan Turiosović	vojniki
Jerko Dušenić	vojniki
Nikola Dušenić	vojniki
Ivan Baričević	vojniki
Ivan Tragikomović	vojniki
Cvitko Čirjaković	vojniki
Božo Antičević	vojniki
Ivan Lazonović	vojniki
Frane Bendini	vojniki
Mijo Baketa	vojniki
Juraj Kolođurđević	vojniki
Petar Kunić	vojniki
Juraj Draganić	vojniki
Đani Rakopulo	vojniki

Zaključak

Jedan od uvriježenih načina prikupljanja novčanih sredstava na području mletačkoga dominija za otkup kršćanskih robova tijekom 18. stoljeća bile su oporučne ostavštine. Mletački Senat donio je odredbu da javni bilježnici na području Mletačke Republike pri sastavljanju oporuka trebaju upitati oporučitelje žele li ostaviti dio novca, pokretne ili nepokretne imovine za otkup kršćanskih robova. Tim novcem ili drugom imovinom ostavljenom na tu nakanu upravljala je magistratura *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*. Rečeni spisi, pohranjeni u Archivio di Stato di Venezia ujedno su i glavni izvor za obradu ove znanstvene teme u kojoj se, temeljem arhivskoga gradiva, razmatra oporuka Skadranina Nikole Vladagnija, biskupa Lješa, koji je svojim legatima u velikoj mjeri dio svojih sredstava namijenio za otkup kršćanskih robova. U zaključku treba napomenuti da se ostavljena novčana sredstva za otkup kršćanskih robova nisu smjela koristiti u druge svrhe. Međutim, kako je razvidno iz ovoga slučaja, zbog čestih dugovanja i ekonomskih neprilika u kojima su se našle mletačke patricijske obitelji u drugoj polovici 18. stoljeća nerijetko je dolazilo do nesporazuma oko oporučnih ostavština i dugotrajnih sudskih procesa, što je u konačnici onemogućilo raspolaganje oporučnim novcem i imovinom, na štetu otkupa kršćanskih robova.

Na primjeru oporuke biskupa Lješa Nikole Vladagnija pokazalo se u kojoj mjeri je mletačka legislativa utjecala na izvršenje oporučnih legata i s kakvim se poteškoćama susretala unutar ostavinskoga prava, vjerovničko-dužničkih odnosa i dotalnoga prava unutar mletačkoga zakonodavstva. U zamršenoj mreži mletačkoga zakonodavstva razvidno je da su baštinici, vjerovnici i ostale zainteresirane strane ulagale žalbe raznim magistraturama

radi naplate svojih potraživanja, bez obzira na činjenicu da je oporučno ostavljeni novac trebao biti uložen u plemenitu svrhu oslobađanja kršćanskih robova. Zakonodavstvo Mletačke Republike štitilo je pravo baštinika, vjerovnika, a napose dotalno pravo žene, na temelju ženidbenih ugovora, a taj je širok spektar zakonskih normi bitno utjecao na konačno izvršenje oporuka. Magistratura *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii* nije mogla iskoristiti oporučno ostavljeni novac za otkup kršćanskih robova za vrijeme trajanja sudskih procesa, koji su se redovito otezali, što je u određenoj mjeri pridonijelo duljem boravku kršćanskih sužanja u ropstvu. Da su se zakonske odredbe u mletačkoj legislativi jasnije definirale oko oporučno ostavljenoga novca za otkup kršćanskih robova zasigurno bi se izbjegle peripetije oko njegova daljnjega ulaganja, što bi u konačnici rezultiralo bržem oslobađanju kršćanskih sužanja i sretnijem svršetku nesretnih sudbina zatočenika tijekom 18. stoljeća. Ovaj rad, koji ne teži cjelovitosti i zasigurno će nova istraživačka saznanja biti korisna nadopuna, prilog je poznavanju problematike koja zavrjeđuje istraživačku pozornost.

Prilog 1. Prijepis oporuke biskupa Nikole Vladagnija. Izvor: *ASVe, Provveditori sopra ospedali e luoghi pii, b. 101, fol. 1r-3r.*

(fol. 1r) In Dei Nomine Primo Giugno 1726. Io infrascritto Nicolo Vladagni indegno Vescovo d'Allessio sano di mente et aggrauato d'Anni 77 con indispositione di podagra faccio ora presente Testamento non potendo forse farlo all'ultimo della mia Vita. Raccomando l'Anima mia alla Santissima Trinità et alli Santi miei Auuocati, che in quel punto mi soccorino a far una buona morte munito colli Santissimi Sacramenti di Santa Chiesa Cattolica.

Lascio il mio Cadauere sia sepolto nella Chiesa nuouamente erreta di San Nicolo in Mirediti uestito pontificalmente, auendo due o para di Pontificali, con uno di questi sia sepelito con interuento di quanti Sacerdoti si potranno auere officiato con una Messa cantata e recitatione dell'Officio de Morti in Chiesa, a' quali siano datti uinti aspri per la celebrazione de quel giorno.

Lascio alli Vescoui di questa Prouincia, et all'Arciuescouo di Scopia per ciascuno 1500 Aspri, che siano celebrate dalle medesimi personaliter per l'Anima mia Messe correnti a 15 Aspri l'una cioe 100 Messe che saranno pagate dal Signor Abbate del mio.

Item 2 zecchini alli Padri Riformati di Pedana che mi siano celebrate tante Messe correnti. Medesimamente un zecchino alli Padri di Luria.

Item lascio a tutti i Preti di questa diocesi 160 Aspri per cadauno, et il simile alli Padri Minori Osseruanti Sacerdoti d'Allessio, e di Rubicco per essermi celebrate tante Messe correnti.

Item lascio in atto di Carità alli miei Nipoti Nicolò, et Antonio quel dinaro che si troua in saluo a Scirochi per solieuo loro essendo stati ingiustamente aggrauati dagl'infedeli (fol. 1v) d'un pagamento esorbitante come a tutti e noto.

Item lascio 500 zecchini che mi deue il Signor Michiel Melchiori a Venezia come appare dalla sua riceuta, che tengo presso di me che siano datti in un luogo sicuro della Cristianità ad usufrutto che mi siano annualmente celebrate tante Messe.

Item lascio 100 Scudi al Collegio di Fermo Santi Pietro e Paolo di Propaganda per comprare in Roma un luogo di Monti ò del frutto di quello ogn'Anno mi sia celebrata una Messa cantata dagl'Alumni anniuersaria e mi sia recitato in quel giorno l'Officio de Morti con una Comunione Sacramentale da tutti gl'Alumni per suffraggio dell'Anima mia et il resto, che auanzerà di quei frutti sia impiegato sin una refezione straordinaria oltre di quello, che uoul dare il Collegio e questi 100 scudi siano pagati di quel dinaro che tengo in deposito nelle mani del Signor Michiel Melchiori à Venezia, cioè di quel dinaro che auanzò doppo la rimessa a Roma del Legato Pio del mio fratello come pure di quei 100 ducati che li sono stati consegnati da detto Bernardo Gherardis et anche delle rimesse che si douranno fare delle mie prouisioni di doi Anni, e mezzo dal mio Agente Giorgiceo.

Item lascio un paro di Paramenti, Calice, Missale, Camice, Patena, a chiunque di nostra Casa si farà Sacerdote con obbligo di non uenderli, ne impegnarli, e mancando Sacerdoti (fol. 2r) di nostra Casa siano dati alla Chiesa più pouera di supeletili nella diocesi di Allessio.

Lascio tutti li miei Vestimenti, e Biancheria al mio Nipote Signor Abbate che mi farei quel ben per l'Anima mia che li suggerirà la coscienza in persona propria.

Item lascio al Signor Abbate l'Anello grande d'oro e la Tana d'Argento che tengo a Miriditi.

Lascio pure al Signor Abbate tutte quelle Sacre suppelletili che tengo in conserua da Signor Simone Negri a Veglia cioè due Mitre in una Scattola, una Pianetta con due o Tonnicelle, due Missali, un de Morti, e l'altro grande, Camice e Cingolo di Leta con una borsa de Corporali dentro Piuiale, et una Tandellina di Leta color paunazzo, et altre.

Item lascio il mio Lambico che si troua a Miriditi, che si serua di quello il Signor Abbate, e poi si lasci al Luogo del Santo.

Tutta quella pocca pouertà di dinaro che si troua appresso di me lascio incombenza al mio Nipote Signor Abbate distribuirlo alli Religiosi per la celebrazione di Messe correnti senza contradizione ueruna de miei Nipoti.

Tutta quella contribuzione, che hanno fatto i Cattolici di questa diocesi tanto di grano quanto di Formentone, Formaggio, e Vino solito farsi alli loro Vescovi annualmente la lascio alla disposizione del Signor Abbate senza contradizione di ueruna sotto l'indignazione di Dio, e mia maledizione. (fol. 2v) Così pure lascio al medesimo Signor Abbate quei pochi Animali, che tengo a Caccinari.

Item lascio alli Padri Missionarij sopra Scuttari per cadaun Ospicio un cecchino per celebrare per l'Anima mia tante Messe correnti e non cantate, e questi siano sodisfatti del dinaro, che tengo in deposito da miei Nipoti così pure agl'Ospicij di Palati.

Item lascio tre milla Aspri per mandare al Collegio di Loreto Giorgio figlio di Michiele per uestimenti, uiaggio, e deposito che sogliono tenere gl'Alumni per seruizio proprio.

Item lascio a Michiel due mille Aspri in Atto di carità per esser pouero e con famiglia.

Item lascio dodeci milla Aspri per distribuirle alli Poueri et alle Vedoue che tengono pupilli.

Item lascio 100 ducati che siano datti 50 al Redentore alli Padri Capucini a Venezia e 50 a San Bonauentura de Padri Riformati all'Altare priuileggiato, Messe ordinarie e non cantate, cioè di quel dinaro che si troua a Venezia in deposito da Melchiori.

Item lascio alli due figlioli di Nicolò cioè Giouanni e Simeone cento ducati correnti, che mi fauino dire almeno dieci Messe annue per cadauno per l'Anima mea e morendo prima di esser ammogliati, e (fol. 3r) senza prole tal dinaro sia speso in far celebrare tante Messe per l'Anima mia e li figlioli, e posterì delli medesemi siano obligati celebrare dieci Messe per ogni cento ducati. Similiter se nascerà ad Antonio figlio siano datti cento altri ducati correnti in conformità delli sopradetti figliuoli di Nicolò.

Queste lascite siano sodisfatte del dinaro che mi doueua il mio quondam Fratello et di quello che hanno preso i miei Nipoti per puro imprestito, così pure del dinaro che si trouerà in deposito del Melchiori et anche dal Gherardi che aueua cauato dai Mandati come pure del dinaro che tengo in deposito in Casa de miei Nipoti, e l'altro auanzo sia impiegato in riscato de Schiaui di Dolcigno.

Essecutori di questo mio Testamento siano il Signor Abbate mio Nipote et Nicolò pure mio Nipote carnale confidando io molto nella loro sincerità, e buona coscienza. Chi contrafacesse a questo nostro ultimo Testamento sia incorso nell'indignazione di Dio et nostra maledizione.

Io Nicolò Vladagni Vescovo di Alessio qual di sopra mano propria.

Li cento ducati lasciati di sopra alli Padri Capucini e Riformati di San Francesco per celebrare tante Messe ordinarie correnti all'Altare priuilegiato siano spartiti in quattro parti, cioè 25 ducati alli Padri Capucini, e 25 alli Padri Reformati di San Bonauentura a Venezia, e 25 altri ducati alli Padri pur Capucini di Padoua così pure 25 alli Padri Riformati di San Francesco in Padoua.

Prilog 2. Iznos troškova za otkup kršćanskih robova. Izvor: *ASVe, Provveditori sopra ospedali e luoghi pii, b. 101.*

Razdoblje	Broj otkupljenih robova	Mjesto ropstva	Iznos otkupnine u dukatima
1748. – 1759.	10	Alžir	11.000
1748. – 1758.	6	Tunis	7.000
1751. – 1759.	17	Tripoli	12.600
1758.	11	Maroko	25.200
1759.	1	Carigrad	-

Prilog 3. Popis otkupljenih robova u razdoblju 1748. – 1759. Izvor: *ASVe, Provveditori sopra ospedali e luoghi pii, b. 101.*

Godina	Ime i prezime	Ime oca	Dob	Podrijetlo	Mjesto ropstva
1748.	Krsto Santo	Ivan	24	Silba	Alžir
1749.	Antun Žanetić	Antun	30	Korčula	Alžir
1749.	Gasparo Tivobosco	Antonio	23	Bergamo	Alžir
1749.	Marko Mišević	Ivan	32	Perast	Alžir

Godina	Ime i prezime	Ime oca	Dob	Podrijetlo	Mjesto ropstva
1750.	Juraj Gegović	Nikola	27	Krk	Alžir
1750.	Pavao <i>Capitanei</i>	Matija	32	Brač	Alžir
1750.	Vicko Madinica zvan Olivo		38	Perast	Alžir
1750.	Šimun Pezzi	Petar	-	Perast	Alžir
1758.	Carlo Rainieri	Gerolamo	23	Brescia	Alžir
1758.	Marco Devin	Domenico	42	-	Alžir
1748.	Antonio Ambrosi	q. Giovanni Battista		Cadore	Tunis
1748.	Niccolo	Giovanni		Vicenza	Tunis
1748.	Ventura Vile	q. Antonio		Bergamo	Tunis
1750.	Nikola Car	Tripun	28	Kotor	Tunis
1751.	Ilija Damijan	Krsto	29	Kotor	Tunis
1758.	Zuane Bunesi	Angelo	22	Verona	Tunis
1751.	Ivan Negovetić	Ivan	29	Veli Lošinj	Tripoli
1751.	Ivan Budović/ Budovčić	Antun	28	Veli Lošinj	Tripoli
1752.	Marko Ivanišević	Jakov	56	Korčula	Tripoli
1752.	Marko Borsanin	Juraj	43	Korčula	Tripoli
1752.	Ivan Marelja/ <i>Meregla</i>	Ivan	25	Mali Lošinj	Tripoli
1752.	Toma Markovina	Nikola	47	Korčula	Tripoli
1758.	Carlo Meschino	Antonio	42	Brescia	Tripoli
1758.	Domenico Conson	Giovanni Battista	27	Mestre	Tripoli
1758.	Giacomo Bazeghin	Antonio	22	Venezia	Tripoli
1759.	Lorenzo Mazello		21	Pelestrina	Tripoli
1759.	Vicenzo Contier	Nadalin	24	Venezia	Tripoli
1759.	Zuane Maule	Bortolo	27	Vicenza	Tripoli
1759.	Giacomo Gargovet	Martin	31	Ronchi	Tripoli
1758.	Cap. Zuane Citello		38	Giudecca	Maroko
1758.	Zuane Copleni	Zorzi	71	Venezia	Maroko
1758.	Gioovanni Battista Copano		25	Venezia	Maroko
1758.	Antonio de' Luca	Nadal	39	Venezia	Maroko
1758.	Aurelio Christofoli		48	Venezia	Maroko
1758.	Francesco Sconpari	q. Isepo	23	Venezia	Maroko

Godina	Ime i prezime	Ime oca	Dob	Podrijetlo	Mjesto ropstva
1758.	Giovanni Battista Altramonti		24	Venezia	Maroko
1758.	Liberal Palatino	q. Antonio	24	Venezia	Maroko
1758.	Pietro Bartoli	Antonio	17	Venezia	Maroko
1758.	Paulo Venerandi		17	Giudecca	Maroko
1759.	Mattio Fonda	Bonaventura	26	Venezia	Carigrad

SUMMARY

PROBLEMS WITH BEQUESTS FOR REDEMPTION OF CHRISTIAN SLAVES IN THE 18TH CENTURY (LAST WILL OF BISHOP NICHOLAS VLADAGNI)

*Based on the last will of the bishop of Lezhë Nicholas Vladagni (1692 – app. 1728) authors of this study tried to describe how the legacies in the last wills, noted by the Venetian notaries, were used to raise funds for the redemption of Christian slaves in the eighteenth century. Namely, testamentary bequests represented a notable income in the state treasury, especially regarding redemption of Christian slaves, and this business was handled by the Venetian magistrate *Provveditori sopra ospedali e luoghi pii*. Example of the last will of bishop Nicholas Vladagni revealed to what extent Venetian legislative affected execution of testamentary bequests, and what were the obstacles in the complicated network of the Venetian hereditary legislative, credit-debt relations and dotal rights. Moreover, these normative problems were influenced by the fact that many patrician families in Venice became impoverished during the eighteenth century, and many of them were involved in long-term hereditary trials, trying to secure their inalienable part of the legacy, which was endangered by numerous lease contracts and financial annuities. Consequently, execution of legacies was often delayed until the money bequeathed for the redemption of Christian slaves, which was part of such long-term hereditary trials, was liberated from all the inheritance claims. Bearing in mind, length of such hereditary court proceedings and firm stance of the Venetian government in the such matters, one can only conclude that the sole victims of these legal quirks were Christian slaves, who waited for freedom, which could not be achieved without money gathered from the testamentary bequests.*

KEY WORDS: *redemption of slaves, Albania, Lezhë, bishop Nicholas Vladagni, ecclesiastical history, history of early modern times.*

